

ÖRGÜN EĞİTİM KURUMUNDA OTİSTİK ÇOCUK VE ERGENLERE ÇOK YÖNLÜ YAKLAŞIM (OKUL, AİLE VE ÇOCUK İÇİN ANALİTİK İLETİŞİMİ ESAS ALAN BİR MODEL ÖNERİSİ)

Yard.Doç.Dr. Nevin Eracar Başar¹

Otizm; kapsamı, nedenleri, gidişatı ve belirtileri henüz bilim çevrelerince tam olarak tanımlanamamış bir gelişim bozukluğu tablosu olup, gerek tıp ve psikoloji, gerekse eğitim açısından değerlendirilmesi zorunluluğunu göstermektedir (Kerimoğlu, 1993). Hafif derecede iletişim bozukluğundan ağır organik bozukluklara değin pek çok belirtiyi çeşitli düzeyler ve değişik oranlarda görebildiğimiz otistik çocukların gelişimlerini tam olarak yapılandırılmış bir eğitim kurumunda sağlamak gereklidir Ancak yalnızca bilinen eğitim-öğretim yöntemlerinin bu tabloda yeterli olması mümkün değildir. Bu yüzden gerek otistik çocuklarla çalışacak öğretmenlerin ve bakıcıların, gerekse okul yöneticileri ve eğitim uzmanları veya rehberlerin yeni gelişmeleri izlemek ve uygulamak, her çocuğun niteliklerine ve kendine özgü gelişmesine uygun çareler bulma yönünde yaratıcı-çözümleyici yöntemleri kazanmak vb. konularda sürekli hizmet içi eğitim almaları zorunludur.

1- Eğitim Öğretim Ekibinin Sürekli Hizmet İçi Eğitimi:

Hizmet içi eğitim, kendini tanıma ve ifade etme, kişilerarası iletişim ve yaratıcılık alanları başta olmak üzere koruyucu ruh sağlığı ağırlıklı teorik ve pratik çalışmalarla yapılır.

Teorik Çalışmalar: Çocuk ruh sağlığı, iletişim, etkileşim, sosyal alan, sosyometrik yapı vb. konularda çeşitli kaynaklardan yararlanılarak seminer programları ile yürütülür.

Pratik Çalışmalar: Kendini tanıma-iletişim becerileri, karşılıklı duygusal ve düşünsel etkileşim vb. alanlarda yapılacak grup çalışmaları ile gerçekleştirilir. Grup çalışmalarında etkileşim yöntemi ve psikodramadan yararlanılmalıdır.

Hizmet içi eğitim çalışmalarından teorik ve pratik çalışmalar, işbirliği yapılmakta olunan üniversitelerden gelecek kişilerin rehberliğinde yürütülmelidir. Özellikle grup tekniklerinin kullanıldığı uygulamalı çalışmaları grup terapileri ve/veya psikodrama eğitimi almış olan uzmanlarca sürdürülür. Grup çalışmaları aynı zamanda eğitim-öğretim ekibinin süper vizyonu işlevini de taşımaktadır. Bu yüzden ağırlıklı psikoterapi eğitimi almış ve kurum dışından bir eğitimci tarafından sürdürülmesi zorunludur (Moreno, 1953).

Sürekli izleme ve değerlendirme çalışmaları:

Otistik çocukların da diğer özürli çocuklarda olduğu gibi sürekli ve sistemli eğitimleri, eğitimin ve öğretimin işlevselliği açısından zorunludur Bu yüzden

---

¹ Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi

eğitim-öğretim programının tüm çocukları kapsayan genel eğitim programı yanı sıra her çocuğun kendine özđü niteliklerine uygun bireysel eğitim programlarının yapılması esastır. Bu programlarda çocuk için öngörölen hedef davranışlar rasyonel bir zamanlama ile okulun eğitim-öğretim komisyonunca hazırlanan bir çerçevede gerçekteşir.

Çocuğun gösterdiği gelişmeler her ay değerlendirilir ve meydana gelen olumlu ve/veya olumsuz değişim ve gelişmeler aylık-rutin değerlendirme oturumlarında gözden geçirilir, gerekirse program içeriği ve/veya yönteminde gerekli değişiklikler kararlaştırılır ve uygulanır. Zaman içindeki değişim, düzenli grafikler halinde arşivlenir.

Konu ile ilgili kurumlarla sürekli ve düzenli işbirliği:

a - Üniversiteler

Otistik çocuğun eğitilmesi ve topluma kazandırılması, eğitim-psikoloji ve psikopatoloji alanlarının işbirliği çerçevesinde mümkün olmaktadır (Wing J.K., 1992)

Kurumda eğitim görmekte olan çocukların bir kısmı otistik belirtilerin yanı sıra organik beyin hasarına da sahip olup, zaman zaman davranış tabloları bu nedenlerle de değişiklikler gösterebilmekte, kimi davranış bozuklukları epileptik krizlerle başlamaktadır (Vanlı, Kerimođlu, Özatalay, 1993). Bu yüzden kurumun, uygun sağlık kiři ve kuruluşları ile sürekli ve düzenli işbirliği içinde olması gerekmektedir. Okul yönetimlerinin çevrede bulunan tıp fakölteleri çocuk psikiyatrisi ve/veya çocuk nörolojisi bölümlerinden sağlanacak uzmanlarla bu işbirliğini sürdürmek gerekir. Çocukların düzenli olarak psiko-patolojik muayenelerinin sağlanması, uygulanacak eğitimde özellikle zamanlama ve çocuğa uygun yöntemlerin sečilmesinde bu işbirliği kaçınılmazdır (Wing J.K., 1993).

Çocuklar, kurumda eğitim görmeye başladıktan sonra gerek bilişsel, gerek heyecansal gerekse davranışsal düzeyde değişiklikler oluşacaktır. Bireysel ayrılıkların yoğunluk gösterdiği otistik çocuklarda bu değişimlerin özenle saptanması uygun ölçme araç ve yöntemlerinin sečilmesi ve kullanılması ile mümkündür. Ölçme ve değerlendirme işlemlerinin sürekli ve düzenli olarak geçerli ve güvenilir yöntemlerle yapılabilmesi için, otistik çocuklarla ilgili bilimsel kurum ve kişilerle işbirliği yapılmalıdır Okul rehberlik servisi bu ölçme ve değerlendirmeleri uygun kurum ve kuruluşlardan, özellikle üniversitelerden sağlanacak uzmanlarla birlikte yürütölür Yapılacak düzenli ve sürekli ölçme ve değerlendirmeler, her çocuk için uygulanan eğitim-öğretim programına esas oluşturacaktır.

Ölçme, değerlendirme ve yeniden program oluşturma aşamalarında otistik çocuklar eğitim-öğretim komisyonu üyeleri ilgili kurum ve kuruluşlardan sağlanacak çeşitli uzmanların görüş ve önerilerinden yararlanır. Komisyon, ölçme, değerlendirme ve yeniden program oluşturma aşamalarının tümünde ya da bazı aşamalarda aile bireylerinin de görüş ve önerilerini alır ve değerlendirir (Wing L.1992)

b. Ailelerle işbirliği:

Otistik çocukların değişim ve gelişimleri pekçok ve değişik yöntemlerin birbrikte kullanılması sayesinde olabilmektedir. Bu yüzden otistik çocuklar eğitim komisyonu, ailelerin gerek parasal destek, gerekse sosyal bağlantılardan uygun biçimlerde yararlanmalıdır. Yurtiçi ve yurtdışı yeni çalışma ve araştırmaların çocuklara ulaşması, konu ile ilgili değişik uzmanların kuruma katkıları, otistik çocukların değişim ve gelişimlerinde yeni ufuklar ve olanaklar sağlayacaktır.

Otistik çocuğun eğitiminde süreklilik esastır. Eğitim okul kapısında başlayıp bitmez (Darıca, Gümüşçü, Pişkin, 1992). Bu yüzden ailelerin okul ile işbirliği alışılmış çerçeveden daha geniş kapsamlı olmak zorundadır Eğitim-öğretim komisyonu gerek çocukların değerlendirilmesi gerekse eğitim konusunda sürekli aile ile yardımlaşmak ve haberleşmek durumundadır. Haberleşme, eğitim-öğretim komisyonunca saptanacak uygun yöntemlerin düzenli kullanımı ile sağlanır. Çocukların çantasında her gün gidip gelen defterlerin okulda ve evde yazılması yolu bir örnektir. Ailelerin eğitime aktif katılımı, ailelere de sürekli eğitim ve danışmanlık hizmeti verilmesi ile mümkündür. Ailenin eğitime aktif katılım çocukta meydana gelmesi beklenen gelişim açısından bir zorunluluktur. Ancak bu katılım, aileyi duygusal ve fiziksel yönden zorlamakta, yıpratmaktadır. Bu yüzden ailelere verilecek koruyucu ruh sağlığı hizmeti önem taşır. Bu hizmetin erişkinlere torapötik yardım verebilecek uzman kişilerce yapılması sağlanmalıdır (E. Eracar, 1994), Ailelere aile içi ilişkileri esas alan danışmanlık ve/veya terapi hizmeti ve grup terapisi yöntemlerinden yararlanılarak sağlanacak hizmet gereksinim ve koşullara göre belirlenir 1995 (Eracar Başar),

Ailelerin oluşturduğu dernek, birlik, kulüp vb. kurumların düzenleyeceği sosyal etkinlikler kurumu parasal yönden desteklerken, bu kuruluşlarla birlikte düzenlenecek bilimsel ve sanatsal etkinlikler (panel, söyleşi, sempozyum, konser, sür günleri, kompozisyon yarışmaları, TV programları gazete, bülten ve benzeri yayınları otizm konusunda kamuoyunun eğitilmesini sağlayacaktır.

c. Özel ve tüzel kuruluşlar:

Otistiklerin eğitiminde bilinen eğitim yöntemleri dışında özellikle çeşitli psikoterapi yöntemlerinden yararlanılması gerekmektedir. Bu yöntem ve teknikler içinde özellikle müzik terapisi (Eracar-Başar, 1994; Başar-Başar, 1995; Ahvin 1988; Bunt, 1994). Resim, ebru, heykel ve seramik gibi sanatların dışavurum etkilerini kullanan **art terapi** (sanat terapisi) ve çeşitli fizyoterapi yöntemleri ve drama çalışmalarının yapılabilmesi için okul eğitim-öğretim komisyonu bu tür çalışmaları yapabilecek özel ve tüzel kişi ve kurumlarla işbirliği yapar. Bu alanlarda sağlanan uzmanların çalışmaları da hedeflenen eğitim çalışmaları bağlamında izleme ve değerlendirme raporları ile arşivlenmelidir.

Öğretmen niteliği ve seçimi

Otistik çocuklarla yapılan eğitim-öğretim çalışmalarında her çocuğun gereksindiği hedef davranış ve becerilerin kazandırılmasında program içeriği kadar kullandığı öğretim yöntemi ve teknikleri de önem taşımaktadır. Bu anlamda

çocukla kurulmakta olan ilişki, birinci derecede önemlidir. İlişki, otistik çocuğun fiziksel ve ruhsal özelliklerinden olduğu kadar, öğretmenin kişilik özelliklerinden de etkilenen döngüsel bir süreçtir. Öğretmenin çocuk hakkındaki duygu ve düşünceleri sözlü olmayan iletişim kanallarınca çocuk tarafından sezilmektedir. Bu yüzden içten içe öfke taşıyan bir eğitimcinin, en üstün teknikleri kullansa dahi otistik bir çocuğun eğitiminde başarılı olması beklenemez. Bu nedenle bu tür kurumlarda çalışacak öğretmenlerin kura yoluyla ve genel atamalarla değil, kesinlikle gönüllü ve istekli öğretmen adaylarının özel bir elemelerden geçirilerek atanması gereklidir. Eleme eğitim bilimleri, psikoloji, çocuk gelişimi, özel eğitim vb. alanlarda yüksek öğrenim görmüş ve öğretmenlik formasyonu olan istekli adaylar arasından kurumun eğitim-öğretim komisyonunca yapılacak mülakat ile gerçekleşir.

Planlama

Yukarıda önerilen çalışma modelinde otistiklerin eğitim ve öğretiminde çok yönlü yaklaşım esastır. Çalışmaların işlevselliği, sürekli, düzenli ve bütünsel olması ile mümkündür. Bu nedenle her öğretim yılı başında otistik çocuklar eğitim-öğretim komisyonu iki tam iş gününü kapsayacak bir çalışma yaparak yıllık iş takvimini hazırlar.

KAYNAKLAR

- Akçakm, M., Aysev, A.: Otistik Çocukların aileleriyle yapılan çalışmalar. Otizm, 1993, Ank.
- Alvin, J.: Musik und musiktherapie für behinderte und autistische Kinder. Stuttgart, 1988.
- Başar, T., Eracar Başar, N.: Otistik çocuklar ve ergenler grubunda müzikle çalışmaya ilişki boyutu açısından bir bakış. V. Ulusal Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi kongresi, Serbest Bildiri, 1995
- Bunt, L.: Music Therapy an art beyond words. London-New York 1994
- Danca, N., Gümüşçü, Ş., Pişkin, Ü: Otizm ve otistik çocuklar. 1992, Uyum Özel eğitim okulu. Ank.
- E. Eracar, Başar, T.: M.E.B.. Saadet Ana ve İlkokulunda Otistik Çocuklar Grubuyla Yapılan Müzikle Sağlatım ve Eğitim Çalışmaları. I. Eğitim bilimleri kongre kitabı, 1994 Adana.
- E. Eracar, N ve ark: Özürlü çocukların aileleriyle yapılan grup çalışması. I Eğitim Bilimleri Kongre Kitabı. 1994 Adana.
- Eracar Başar: Örgün Eğitim Kurumunda Otistik Çocukların Aileleriyle Grup çalışması, V. Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Kongresi, Serbest Bildiri. 1995 Ank.
- Kerimoğlu, E., Özatalay, E.: Etyoloji. Otizm. 1993, Ank.
- Moreno, J.L.: Sosyometrinin Temelleri. Çev: Kösemihal, N.Ş. 1953, İstanbul matbaası. Vanlı, L.,: Otizmde Nörobiyoloji. Otizm. 1993, Ank.
- Wing, J.K.: Frühkindlicher Autismus. Klinische, pädagogische und soziale Aspekte. Beltz, 1992, Basel.
- Wing, L.: Die Familiäre Erziehung autistischer Kinder. Frühkindlicher Autismus. Beltz, 1992, Basel.